

ЄЛИЗАВЕТА МИЛОРАДОВИЧ (1832-1890) У МІСЬКОМУ ПРОСТОРИ ПОЛТАВИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ

Невіддільною частиною історії українського народу є політично і соціально активна жінка. Проте, як це не парадоксально, у цьому аспекті вона нам майже невідома. Нові реалії сучасного життя змушують по-новому поглянути на роль жінки в історії. Сьогоднішнє прагнення створити демократичне українське суспільство, яке б усвідомлювало себе цілісною нацією, вимагає повернення жінки в історію нашого народу.

Забезпечення в суспільстві гендерного паритету – не абстрактна мета, а важливе завдання. Воно потребує зовсім нового мислення, коли стереотипні уявлення про жінок і чоловіків не обмежують їхньої свободи вибору, а розвиток розглядається як процес розширення свободи вибору для представників обох статей. Забезпечення на практиці жінкам і чоловікам рівних прав і можливостей, рівного доступу до ресурсів повинно стати важливим і рішучим кроком уперед на шляху розбудови демократичного суспільства.

Невіддільною частиною історії українського народу є політично і соціально активна жінка. Проте, як це не парадоксально, у цьому аспекті вона нам майже невідома. Нові реалії сучасного життя (запровадження гендерної освіти, гендерні дослідження тощо) змушують по-новому поглянути на роль жінки в історії.

Неординарною постаттю в історії України, зокрема Полтавщини постала Єлизавета Милорадович із роду Скоропадських. Ця жінка зробила для Полтави і вцілому України, так багато добра, що вона заслуговує на вдячну пам'ять земляків. Ім'я Єлизавети Милорадович має бути гідно пошановане нащадками. Її життя позначене перевагою найвищих громадських ідеалів, спрямованих на розбудову національної самобутності. Єлизавета Милорадович була свідомою україркою. Відомий полтавський літературознавець, краєзнавець, письменник і журналіст Петро Ротач порівнював її з Лесею Україркою і вважав, що в серці в неї горів прометеївський вогонь ¹.

---

¹ Ротач П. «Спасибі, мамо, спасибі навіки !» / П. Ротач // Демократична Полтавщина. – 1993. – 16 березня. – С. 2.

Одна з сторін суспільної активності жінок – участь у громадівському русі – дозволяє стверджувати, що жінка в українських землях не була осторонь важливих питань життя власного народу. Жінки своєю плідною працею на громадській ниві внесли в загальнокультурний розвиток багато чого своєрідного, унікального і важливого. Їхня праця стала важливим етапом у діяльності громадських, культурних, просвітницьких організацій України. Це були жінки високих духовних якостей. До когорти таких жінок-подвижниць належала Єлизавета Милорадович, котра активно підтримувала український рух, була учасником полтавської громади.

Ідея національного відродження була святою для Єлизавети Милорадович. Вона своїми справами сприяла пробудженню національного духу: організовувала недільні школи, поширювала книги для народу, опікувалася народним театром, не шкодувала коштів на благодійництво. Дім Єлизавети Милорадович у Полтаві став справжнім центром українства, а кожна українська акція знаходила в ній щедрого мецената й опікуна-покровителя.

Єлизавета Милорадович була представником тієї колишньої козацької старшини, яка була зрівняна в правах із російським дворянством і, здавалося б, давно мала забути своє коріння і вірно служити самодержавству. Однак вона народилася й зростала в українській атмосфері, серед козацьких старожитностей, в неї текла кров гетьманів Івана Скоропадського і Данила Апостола. Очевидно, що ностальгія за втраченою владою і впливом її родини, любов до української землі, мови, культури, втрачених традицій, підштовхували її виправити ситуацію і відродити свободу. Вона була чи не останнім представником зрусіфікованої, денаціоналізованої української козацької старшини, яка ще не забула своє коріння і прагнула бути господарями на власній землі. Її голос звучав як протест. Хоча всі її справи і спроби поліпшити становище українства виявилися невдалими, але наміри і приклад її сміливих планів і вчинків свідчив про невмирущість пригнобленого українства і його мови. Вона була справді яскравим представником українського аристократії, що пам'ятала і шанувала своє походження.

Крім того, про Єлизавету Милорадович тоді говорили, як про жінку «емансипе» – без забобонів. І спосіб життя вела відповідний. Вона одягалась за останньою французькою модою, красуючись на балах в паризькому вбранні, курила, регулярно їздила за кордон – могла собі це дозволити. Вона

була освіченою жінкою, вільно говорила французькою мовою з гарним «паризьким діалектом»² і по-німецьки.

Полтавське шляхетське оточення з плітками, мертвою тишею, загальною апатією і нерухомістю, не радувало Єлизавету Милорадович. Вона не знаходила з ним спільної мови, адже відрізнялася активністю, демократичністю, незалежністю і прогресивними поглядами. Вона частіше перебувала вдома, ніж відвідувала салони і різноманітні світські заходи. Вона навіть іноді вдавалася до певних хитрощів, аби позбавити себе сумного і неприємного товариства, говорячи, що хвора. Однак, «когда мне приходится выйти в гостиную и поддерживать разговоры с отсталым чиновничеством, – писала Єлизавета Іванівна, – когда я посмотрю в окно и вместо Альпов и открытого моря вижу передо мною грязную площадь с грязным почтовым домом в конце, но мне делается невыносимо грустно, безнадежно. <...> Но провинция зла как старая дева, груба и деспотна, как отсталый помещик и грязна как жид. <...> Злословие и клевета не новость для меня»³.

Розраду жінка знаходила в читанні книг і поширенні грамотності і виховання серед народу. Єлизавета Милорадович активно займалася самоосвітою, захоплювалася політичною економією, вивчала мови, зокрема, англійську, мала навіть намір написати історію України і для цього студіювала «Историю Руссов или Малой России» Г. Кониського. У цій історії помітне місце посів би гетьман Павло Полуботко, яким жінка дуже захоплювалася. Єлизавета Іванівна планувала висвітити героїзм і лицарство українського народу.

Ім'я Єлизавети Іванівни Скоропадської-Милорадович має бути золотими літерами вписане в історію Полтавщини і України. Переоцінити заснування нею Літературного (потім Наукового) товариства ім. Т.Шевченка у Львові, яке дослідники називають Української Академією Наук, важко. Вона проклала місток між східним і західним українством, чим сприяла соборності українських земель.

Єлизавета Милорадович була постаттю неординарною, яскравою, багатогранною і харизматичною. Вона вміла об'єднати навколо себе небайдужих, мала чудові організаторські здібності, була щирою і сміливою. Д. Пильчиков у листі до В. Білозерського від 1 серпня 1861 року, високо

---

² Вахнянин А. Спомини з життя / А. Вахнянин. – Львів: З печатної В.А.Шийковського, 1908. – С. 95.

³ Мусоргский М. Письма / М. Мусоргский. – М.: Музыка, 1981. – С.53.

цінуючи заслуги графині Милорадович, писав: «Единственная из наших барынь – в уровень нашему времени»⁴.

Громадський діяч О.І.Хропаль писав: «Нехай земля їй буде пером, а Україні-Русі пошли Боже більш таких добродійок з посеред українських богатирів; най би вони хоч таким чином, хоч потроху спокутували гріхи батьків проти народу»⁵.

---

⁴ Дудко В. Полтавська громада початку 1860-х років у листах Дмитра Пильчикова до Василя Білозерського / В. Дудко // Київська старовина. – 1998. – № 2. – С. 170.

⁵ Хропаль. С Полтави 15 (27) марця р. 1890 (Похорон Єлизавети Іванівни Милорадовички) / С. Хропаль // Правда. – 1890. – № 4. – С. 58.